

Чланак примљен 20. новембра 2025.

Чланак прихваћен 5. децембра 2025.

UDC 78.072:929 Девећ Д.(047.53)

DOI: 10.5937/newso2566003G

Димитрије О. Големовић*

Универзитет уметности у Београду

Факултет музичке уметности

Катедра за етномузикологију и етнокорееологију

РАЗГОВОР СА ДРАГОСЛАВОМ ДЕВЕЋЕМ

Наш поштовани и драги професор Драгослав Девећ заузима кључно место у историји и развоју наше етномузикологије, као и данашње Катедре за етномузикологију и етнокорееологију Факултета музичке уметности у Београду. Испричајте нам, професоре, нешто ближе из Ваше биографије. Ви сте најпре студирали теоретски одсек, је л' тако?

Да, да... Дакле, рођен сам у Пожаревцу 15. августа 1925. године. Од детињства сам лепо певао. Увек су ме прозивали у школи или било где да отпевам неку песму коју знам. Мој отац је волео музику и набавио је неку виолину. У ствари, он је виолину користио као гусле и певао је епске песме на једној жици. Ја сам ту виолину 'претворио' у виолину. У другом разреду основне школе узимао сам часове код једног Руса који је предавао певање. Тако је кренуло. Полако сам студирао виолину док нисам дошао у школу „Станковић”. То је било негде 1946. године, када сам дошао у Београд. Виолина ми је много помогла и у војсци. Некако ми се заломило да морам да се јавим овде, у Београду, иако сам био из Пожаревца, и одмах су ме мобилисали у 23. дивизију.

Откуда љубав за народну музику?

Као дете сам ишао на све наше народне свечаности. У околини Пожаревца има много села у којима је мој отац имао фамилију. Циганска музика била је главна музика у Пожаревцу. За сваку свечаност, рецимо ако је слава, они долазе и свирају марш из *Кармен* и, наравно, свирају народне песме. И тако се та љубав јавила још од детињства. Знам да певам много народних песама.

Када сте прешли у Београд уписали сте Средњу музичку школу „Станковић”. Виолину или теоретски одсек?

Ја сам у Пожаревцу учио виолину приватно код чувеног Власте, заборавио сам му презиме. Он је завршио код Шевчика (Otakar Ševčík). Имао је стипендију краља

* Ауторова контакт адреса: golemovicd@gmail.com

Александра и био је на школовању у Прагу. Добро је свирао виолину. Мене је врло брзо оспособио да свирам, рецимо, Шпоров (Louis Spohr) концерт. Није било много етида, мада сам ја под његовим утицајем набавио и Шевчикове етиде. Мени је помогло и то што сам свирао народну музику и то ме је још више приближило музици. Хтео сам да упишем Музичку академију.

Када сте дошли у Београд, шта сте учили? Колико сте година имали када сте дошли у Београд?

Ја сам у Београд дошао да студирам архитектуру. Међутим, нисам могао јер је отац био трговац. Значи, у оно време, 1945/46. нисте могли да се упишете где хоћете.

Нисте имали добро порекло, радничко?

Не, деда ми је био радник. Он је у ствари био занатлија, обућар у Београду.

А шта Вам је сметало да упишете? Зато што је отац био трговац?

Зато што је отац био трговац. Сви трговци су после 1944/45. били прокажени.

На црној листи.

Ја сам био син кулака. Нисам могао да се упишем.

И шта сте онда уписали?

Примили су ме на теоретски одсек на Музичкој академији. Важно је било да добро певаш. Васиљевић¹ је био у комисији и каже ми: „примљен”.

На Академију? Занимљиво.

На теорију. Успут сам на Академији уписао виолину код Грбића. Али ту долази постављање руке, све из почетка. Покушавао сам и онда увидео да то не вреди, и да ја сада треба да вежбам из почетка, да постављам руку, а ја могу да свирам. И онда сам хтео да се упишем на историју музике, пошто ме је то интересовало. Није било фолклора. Међутим, нисам могао да се упишем на историју музике, нисам имао клавир, па сам и то почео да учим. Када је дошао испит, Хајек,² који је био у комисији, рекао ми је: „Не, дете, ви немате клавир, не можете, али свирајте виолину.” Међутим, онда ми је дошло до памети да би било добро, пошто сам волео народне обичаје, да упишем етнологију. И ја сам отишао на етнологију³ и дипломирао. И онда сам имао тај капитал који је био јако важан, да могу да пратим друкчије народну музику и историју музике. И тако је кренуло. Дошао сам у Музичку школу „Станковић” и 1951. године уведен је предмет Музички фолклор. И ја сам одмах рекао: Ја ћу то да предајем. Најпре сам морао да предајем и Историју музике и Музички фолклор. Тако се то зачело код мене од почетка. Почео сам да пратим много тога што је везано за етнологију.

Да се успут образујете?

¹ Миодраг Васиљевић. [прим. прир.]

² Емил Хајек.

³ Етнологија на Филозофском факултету у Београду.

Дабоме. И онда када сам дошао на Академију, изабран сам за асистента за предмет Музички фолклор. И тако сам некако упао.

За предмет музички фолклор код Васиљевића?

Не, ја сам хтео код њега, али Коњовић⁴ ми је био професор фолклора. Код њега сам слушао фолклор и ту сам научио финску методу.

Занимљиво је да је Коњовић предавао фолклор, а не Васиљевић. Како то?

Нису га изабрали, зато што је била велика суревњивост. Васиљевић није имао званично академију, није имао звање. Предавао је солфеђо. И он је преко солфеђа свима нама унео у свест много тога. Учили смо оне моделе, песмице.

Зато што је он солфеђо базирао на народној музици. Одатле је полазио. А занима ме Ваше искуство са Коњовићем. Је ли он био више онако кабинетски професор?

Он је био фини господин кабинетски. Свима је он предавао фолклор, читавом теоретском одсеку. И увек је на часовима узимао примере из *Руковети* Мокрањца. Јер он није записивао песме.

Коњовић није ишао по терену. Манојловић⁵ има песме из Источне Србије... Да ли сте Ви познавали Манојловића?

Практично сам га познавао. Знам да је објавио пуно народних песама. Објавио је песме из Крајине у оквиру Музиколошког института и написао предговор.

Васиљевић је објавио Црну Гору, две Југославије, Косово, Македонију, Санџак, Лесковац. А из Источне Србије објавио је Манојловић.

Да, песме у Крајини. А Живојин Станковић је хтео да то све на неки начин објави. У САНУ је дао записе с нотацијом, која није била позната. То је била нека врста неума. После је Коста Манојловић узео и записао.

Дакле, Вама је Коњовић предавао музички фолклор. Он је доста и писао, имао је есеје о музичком фолклору.

Ја имам његове белешке, тачно како је он предавао. Мислим да би било добро да то изађе.

То је било инструктивно.

Он је имао картончиће. Диктирао је, ми смо то на испиту полагаали.

Да ли Вам је говорио о својим композицијама и фолклору као инспирацији?

Није, није.

У једном тренутку, када је Коњовић отишао у пензију, Васиљевић је добио прилику да оснује одсек. Изабрали су га за доцента за музички фолклор.

Ја сам дошао код њега.

⁴ Петар Коњовић.

⁵ Коста Манојловић.

Да ли се одмах бирао асистент или је он већ радио неко време?

Стана Ђурић Клајн ми је дала Милојевићеве записе, да напишем тзв. пријемну беседу. Тако су ме изабрали за асистента. Чим је Васиљевић умро, ја сам као асистент предавао. Ја сам дошао 1961. код њега. Он је 1962. отишао у Опатију и 1963. преминуо. Тако да сам ја преузео одсек. Први Македонци су код мене слушали. И Микан⁶ је био у тој групи. Ја сам их преузео. Полако је почело код мене да се буди интересовање да упишем и етнологију.

Јесте ли етнологију уписали тек кад сте почели да радите на Академији?

Да, да, тек онда, 1951. сам завршио Музичку академију.

А када сте уписали етнологију?

Негде 1958. То пише у биографији.

Мене занимају Ваши почеци. Када сте Ви дошли на факултет, колико је мени познато, овде није било ниједне траке, није било ничега везано за одсек, литературе. Како сте кренули? Јесте ли имали неки узор?

Ја сам у „Станковићу” предавао предмет Музички фолклор. Када сам дипломирао, изабрали су ме за професора 1951. Рајичић⁷ је био у комисији. То је трајало једно четири-пет година. Дипломирао сам и онда сам уписао етнологију.

Када сте дошли на факултет, одакле сте почели? Ни књиге, ничега није било. Ви сте имали своје белешке и већ сте читали нешто пре тога. Јесте ли ишли на конгресе фолклориста?

Да, да, први је био у Пули 1951, а други 1952. И онда сам пратио сваки конгрес.

Дружили сте се с Рихтманом.⁸

Дружио сам се. Жганец⁹ је објавио пуно својих записа. Рихтман је за мене био нарочито интересантан јер је имао стару дијафонију, и то ме је понукало да кренем да истражујем и да снимам такву музику.

Какав је Рихтман био према Вама? Је ли био благонаклон?

Критиковао ме је када сам говорио на првом конгресу о народном певању и искуству сакупљања. Мој је реферат био мањкав. Али ја сам то прихватио. Ишло је полако. Ја сам самоук.

Почеци.

Па, имао сам Музичку академију, теоретски одсек. Имао сам етнологију на факултету. И полако је све то код мене сазревало, читао сам, конгреси су били нон-стоп. Било је ту море тема.

Народно стваралаштво.

⁶ Димитрије Микан Обрадовић.

⁷ Станојло Рајичић.

⁸ Цвијетко Рихтман, босанскохерцеговачки етномузиколог.

⁹ Винко Жганец, хрватски етномузиколог.

Народно стваралаштво такође. Недељковић¹⁰ је пазио на нас као отац. Он је стално тражио од мене да му нешто напишем. Замолио ме је да будем сарадник Етнографског института, тако да сам ја био с њима на терену, путовао у Призрен, на Косово, итд., и сакупљао грађу. Упознао сам и користио Милојевићеве¹¹ и Васиљевићеве певаче: и мени су певали као што су певали њима. Милојевићева књига је такође произашла из рада на терену.

То су лепа искуства. Исти певачи.

Па да. Исти. Јер су тада још били живи.

Један куриозитет је да сте Ви снимили Стану Карамингину с песмом „Димитрије, сине Митре“.

Да, то је Врање. Било је то 1960. године, био сам стални радијски сарадник, педесет година, и сакупљао сам за Караклајића¹² мелодије. Записивао их, и те песме су улазиле у програм.

У репертоар.

Ево рецимо Карамингина *Димитрије, сине Митре* – та је песма постала на неки начин хит зато што се појавила на радију. Певала ју је Даница Обренић. Па ју је певала Анђелија Милић.

Радио је имао интерес да сакупља те песме, јер је потребан стално нов репертоар за програм.

Један певач из Ниша имао је дивне песме. И ја сам те песме снимао за Караклајића. Све што је било на радију то је радију требало за програм. Онда сам имао емисије о њима, правио сам емисије са разним темама. Рецимо, лесковачки крај са својим обичајима.

А са студентима када сте кренули по терену, на основу чега сте бирали терен? Који Вам је био критеријум?

Тамо где су били сабори. Сабори су мене оријентисали да изаберем. Ево, рецимо, први сабор у Драгачеву 1961. године, где сам снимио дивне песме, вишегласне, сватовске, много тога.

Је ли то био почетак истраживања Драгачева, које сте двадесет пет година истраживали у континуитету? Водили сте студентске екипе...

Дабоме. Преко двадесет година сам са студентима истраживао Драгачево. Јеси ли и ти био?

Јесам. Па онда Црноречје, па Косово, Гњилане, Станишор, разна села, сећам се добро. Све сте то обилазили. Ви сте обилазили доста и Сврљиг. То је био богат терен.

Ти си био у Грљану.

Јесам. Са инструменталистима.

¹⁰ Душан Недељковић, српски фолклориста.

¹¹ Милоје Милојевић.

¹² Никола Караклајић, новинар, уредник Радио Београда.

То су практично све биле ствари које сам ја прикупљао.

Мене сада занима Ваш метод. Јесте ли се највише ослањали на немачку школу у етномузикологији и на Белу Бартока (Béla Bartók), с финском методом.

Дабоме. Већ сам код Жганеца научио финску методу и прешалтао сам је на Бартокову.

Бартокова варијанта, која је примеренија нашој грађи.

И онда сам анализу предавао по Бартоковом систему. Редом се тачно знало шта је мелеолошки лист, прво долази текст, па онда долази како се пева, анализа.

Стих, облик, каденце... Пуне су фиоке биле исписаних анализа. То је била наша обавеза, оно што чини класичну етномузикологију: терен, транскрипција, анализа. Свето тројство.

Стварање кадра, младих. И ти си ишао на терен, тако су ишли сви остали.

Када сте постали први професор овде, колико сте укупно студената имали?

Наследио сам од Васиљевића пет. Онда када сам дошао овде, ти си ми био први студент, Није било никога, нико неће да дође на етномузикологију. Сви на музикологију. Па су полако и музиколози почели да гравитирају, види се на сликама, ишли су са мном на терен. Некима се то свиђало и студирали су и једно и друго, али то је било забрањено. И полако се попуњавало. Онда смо имали и пријемне испите.

И то је некада био Одсек за етномузикологију, али у оквиру једне катедре, за музикологију и етномузикологију, тада се звала Историја музике и музички фолклор. Предмет се није звао Етномузикологија него Музички фолклор.

Музички фолклор је грађа, па сам то прерадио када сам писао књигу.

То је поље истраживања, а не наука.

Ви сте, врло занимљиво, годинама били у саставном делу једне комисије. На свим испитима сте били ви, професор Херцигоња и професор Перичић, пре него што је дошла професорка Пејовић. То је била испитна комисија, комисија за дипломске испите.

А онда смо увели магистарске.

И докторске.

Када сам радио Бољевац, натерали ме Срђан¹³ и Мира¹⁴ – мораш да докторираш. Рекох, да допуним то што немам. И тако да сам био на терену и направио допунске снимке око 1987. из Бољевца. Има ту пуно финих ствари. А онда је полако дошла књига.

Иначе, вама то у принципу није ни требало.

Ти си први. Ти си рекао да хоћеш...

Борђе Борђијев је први.

¹³ Срђан Хофман.

¹⁴ Мирјана Веселиновић-Хофман.

И онда смо проширили, и други су могли да докторирају.

Сад је та могућност потпуно отворена.

Онда су и Македонци докторирали. Неки Бора...

Бора Цимревски у Македонији. Али то су све ваши бивши студенти.

Ишао сам тамо у комисију, јер су они имали могућност да се тамо раде докторати.

Какав је утицај наша катедра с вама на челу имала? Ви сте, заједно с Радом Петровић из Музиколошког института, били алфа и омега наше етномузикологије. Трећег није било годинама. Ви сте годинама били главни: манифестације Црноречје у песми и игри, Драгачевски сабор, Хомољски мотиви. Ишли сте код Бративоја,¹⁵ Проћох Левач проћох Шумадију. Ви сте били креатор свега тога. Онда Мокрањчеви дани...

Да, Мокрањчеви дани. Тамо смо на почетку имали практично народну музику. Сада хоће опет да је врате.

Дакле, концерти народне музике с једне стране, а са друге стране, симпозијуми. И оне прве књижице, шездесетих година које су изашле, са радовима с Мокрањчевих дана. С друге стране, „Развитак”, то је било важно. У „Развитку”, код Томе Мијовића, стално су излазили радови с Мокрањчевих дана. Значи то је једна активност која је била веома разграната, практична. Друго, имали сте Сабор народног стваралаштва, који је такође био ваша креација.

Тебе сам водио. Тамо смо снимали на терену.

Тако је, у Лесковац, 1978, сећам се тога.

Сјајни су то снимци били.

Али шта је било на почетку? Нису то били неки магнетофони нарочити, неки телефонкени, шта смо имали.

Прво смо ишли с великим магнетофонима, имамо неке ту, чувамо их.

Видео сам Херцигоњин.

Херцигоња је ишао с великим америчким, али је био на жицу.

А Васиљевић је имао нагру на навијање.

Он је на слух све радио у почетку.

Има нека слика са њим...

Е то је награ која се навијала.

Не треба јој батерија. То је одлично. Онда сте Ви после годинама тамо...

¹⁵ Бративоје Марковић, организатор сабора *Проћох Левач, проћох Шумадију*.

Онда ми је Радио¹⁶ омогућио да све снимам с *нагром*, да добри снимци дођу. Правио сам емисије од тога, и то је било сјајно за записивање.

Једна од ваших активности је била и Бемус. Концерт на Бемусу.

Душан Сковран је имао идеју. То је његова идеја. Прва је била приредба у Галерији фресака. Тамо сам направио први концерт, Бемус још није ни кренуо. Онда се све то преселило у Бемус. Ја сам стално био на терену и доводио извођаче са терена, ти то знаш. На пример чувеног фрулаша Крстивоја Суботића. Онда си ти полако направио књигу о њему. Све се то одвијало од једног калема...

Све се то као неко клупко развијало. Ја сам годинама у свему томе био судионик, од 1973. године, 2013. ће да буде четрдесет година како се ми дружимо. Пуно тога смо доживели заједно. Има једна анегдота. Кажу да сте једном заноћили код неког домаћина и да сте сви спавали на једном кревету и гледали кроз плафон, кроз кров.

Звезде су излазиле... Нисмо могли да се вратимо. То је било на терену у Драгачеву. Дођемо аутобусом, магнетофоне велике носимо и идемо од села до села. Има аутобуса који возе, и ми чекамо, да не вучемо...

Шта сте носили, какву опрему?

Може да се види на неким сликама. Имам фото-апарат, ставим два *награ* магнетофона, два микрофона и снимам квалитетно. Био је *телефункен*, а после је био *ухер*. *Ухером* сам доста снимао. Влада Димков је ишао са мном. Он је био први сниматељ Радија за све на терену. Ишао је и Радоје Димић. Он мени *дâ нагру* да снимам и тако сам се ја учио. Све је долазило једно за другим да ми помогне да што боље снимам и радим.

(Транскрипт разговора начинила уредница рубрике Ивана Миладиновић Прица)

¹⁶ Према сведочењу Душана Ћасића, тадашњег оперативног уредника Трећег програма Радио Београда, ова редакција је професору Девићу обезбедила нагру за потребе теренских снимања. На таласима Трећег програма РБ, Девић је у оквиру емисије *Музичка традиција* емитовао теренске снимке праћене ауторским коментарима.